

POÈTIQUES DEL DESIG.
ALTERITAT I ESCRIPTURA A L'OBRA DE GABRIEL
FERRATER, MARIA-MERCÈ MARÇAL I ENRIC CASASSES

MARTA FONT ESPRIU
fontmar@gmail.com

La present investigació parteix de la urgència de revisar la poesia catalana contemporània des dels paràmetres de la teoria literària que abracen la representació del desig. Partint de l'estreta vinculació entre aquest marc teòric i les noves formulacions del subjecte líric postmodern, hem proposat l'estudi de tres grans poètiques que han marcat, cada una d'elles en el seu context socioliterari, un punt d'inflexió a la poesia catalana des d'aquest quadre teòric: Gabriel Ferrater, Maria-Mercè Marçal i Enric Casasses. Per aquest motiu, l'objectiu central de la tesi és demostrar, a través de la *categoria* del desig, com l'alteritat eroticoamorosa és un dels centres de representació i experimentació dels límits del subjecte poètic i quins efectes té en la construcció de la identitat textual i en el que hem anomenat *matèria-emoció*. La tesi no pretén ser un estudi comparatiu dels tres autors, sinó que, capturant les tres trajectòries en paral·lel, situa cada poètica en un punt de no retorn respecte al desig i la seva representació. Atès això, és, metafòricament, el signe *desig*, en els seus tres plans, el que unifica els tres paradigmes que hem sotmès a anàlisi: Gabriel Ferrater com a *referent*, Maria-Mercè Marçal en qualitat de *significat* i Enric Casasses, portador del *significant*.

El primer capítol va més enllà de la ruptura moderna entre escriptura i exaltació d'una subjectivitat única i monolítica, per comprendre en què consisteix la dissolució del jo líric en tant que fonament de l'enunciació del subjecte en el vers. És una proposta metodològica que, prenent com a centre l'intent de construcció d'una teoria del poema basada en l'expansió del *jo* cap a l'Altre, analitza algunes de les variables retòriques i ontològiques que coparticipen en la formulació teòrica de subjecte líric incomplet o fragmentat en el moment d'enunciar-se. D'aquesta manera, amb una voluntat de teixir uns ítems teòrics per on circuli el concepte de jo líric versus l'Altre (poesia de l'alteritat, "lleï de l'assentiment", "apropiació" de l'enunciat o, sobretot, *matèria-emoció*), l'escriptura poètica es concep com un joc de forces entre la performativitat del subjecte líric i la recerca de la seva pròpia subjectivitat.

Aquesta crisi del subjecte i la impossibilitat de restituir una relació unilateral respecte a l'Altre, cobren una especial rellevància quan el motor o *força* que activa la relació d'alteritat és el moviment que impulsa el *jo* fora de les seves pròpies estructures per atènyer l'altre/a (subjecte desitjat) o absorbir-lo: el desig. La segona part del primer capítol està destinada a definir les aproximacions teòriques sobre la representació del desig –que des del

postestructuralisme han arribat, mitjançant la crítica literària feminista, fins als nostres dies—, les quals ens permetran assentar les coordenades interpretatives per portar a terme l'estudi de la formalització de tres subjectes lírics que cerquen en l'escriptura el seu propi esdevenir com a subjectes desitjants.

Així és que al llarg del segon capítol hem interrogat les tres poètiques resseguint els espais comuns erigits en la nostra proposta de marc interpretatiu. Per fer-ho, ens hem centrat en *Les dones i els dies* de Gabriel Ferrater, amb especial èmfasi a "Teoria dels cossos". En el cas de Maria-Mercè Marçal, hem estudiat exhaustivament el primer poemari que inaugura l'escriptura del desig lèsbic, *Terra de Mai*, tot establint una contigüitat temàtica amb "Sang presa" (dins de *La germana, l'estrangera*). I, finalment, hem resseguit la poesia d'Enric Casasses d'una forma transversal, a partir de les obres més significatives entorn al subjecte de recerca, com ara *La cosa aquella*, "Alquímia d'amor" (dins de *Començament dels començaments i ocasió de les ocasions*), *D'equivocar-se així*, *Calç i*, sobretot, *Do'm. Drama en tres actes*.

L'exegesi de la seves obres ha guiat la investigació cap a l'abordatge de les construccions dels "jo" lírics, tot prenent com a centre: a) l'escriptura, obertura cap a l'Altre, b) el subjecte de l'enunciació com a subjecte desitjant, c) les representacions de l'altre/a amorós, d) les retòriques del desig, e) la recerca del plaer textual, i f) moral i poètiques.

L'ètica i l'estètica ferrateriana es congreguen en l'espai de l'erotisme moral. Ferrater concep el vers com un mètode fenomenològic a través del qual inscriu una actitud poètica que no es pot pensar sense la formalització del subjecte desitjant. Atès això, amb *Les dones i els dies* s'inaugura la categoria del desig en relació amb els límits d'expressió del subjecte líric. Marçal obre les portes a l'espai literari femení i lèsbic amb una escriptura poètica creadora de nous àmbits per a l'expressió del desig. La cerca d'un nou ordre simbòlic en el llenguatge poètic està estretament vinculada amb la construcció d'una subjectivitat tant política com poètica, un dels trets principals de la qual és la reivindicació i afirmació del plaer sexual femení. D'aquesta manera, el desig a l'obra de la poeta és portador d'una actitud i praxi política que troba la seva màxima expressió en la conquesta d'una *llengua abolida*. Per acabar, Casasses invoca l'espai de la paraula viva per articular l'acompliment de la funció poètica. A través de la poesia recitada, ja sigui des d'un punt de vista teòric com en la seva performance escènica, construeix una nova i fundacional experiència poètica que troba el seu paral·lel amb l'experiència amorosa. En aquest nou espai de circulació de la paraula poètica hi situa una subjectivitat lírica fundada en el moviment ètic cap a l'altre encarnat en el cos, la veu i el ritme.